

Nr 112

Utlåtande i anledning av väckta motioner om pension eller understöd åt vissa personer.

(5:e avd.)

Statsutskottet får härmed avge utlåtande i anledning av väckta motioner om beredande av pension eller understöd åt vissa f. d. anställningshavare i statens tjänst m. fl.

Beträffande utredningen i de ärenden, som behandlas i utlåtandet, får utskottet hänvisa till vederbörande motioner.

1:o) **Generalmajoren Nils Otto Fredrik Söderberg.** I de likalydande motionerna I: 274 och II: 343, väckta den förra av herr *Ragnar Bergh* och den senare av herr *Sköld*, har hemställts, att riksdagen måtte tillerkänna generalmajoren Nils O. F. Söderberg överstelöjtnants tjänste- och familjepensionsförmåner att utgå från och med den 1 maj 1962, med belopp, som skulle ha tillkommit honom, därest han från och med den 1 oktober 1952 — efter uppnådda 55 år — avgått från överstelöjtnantsbeställning.

Över förevarande motioner har, efter därom i vederbörlig ordning gjord framställning, utlåtande avgivits av *statens pensionsanstalt*, som anfört följande.

Även om det vid den tidigare behandlingen av Söderbergs pensionsfråga framhölls, att den verksamhet, till vilken Söderberg knutits i samband med avgång från tjänsten som souschef vid flygförvaltningen, var av synnerlig betydelse för svenska flygvapnet, framgick dock knappast annat än att övergången till denna anställning väsentligen betingats av Söderbergs egna intressen. Med anledning av vad i de föreliggande motionerna anföres i frågan och som delvis ger en annan bild av händelseförloppet, har statens pensionsanstalt på begäran under hand från chefen för flygvapnet erhållit en utförlig redogörelse för de omständigheter, som ledde till nämnda övergång. Av redogörelsen framgår, att övergången i realiteten närmast betingats av vårt flygvapens svårigheter i dåvarande läge att kunna på ett ekonomiskt godtagbart sätt fylla behovet av moderna motorer annorledes än genom viss samverkan med den inhemska flygmotorindustrin. Med hänsyn till att övergången på grund av sålunda lämnade upplysningar måste anses ha skett i statsnyttans intresse och till de i övrigt föreliggande särskilda omständigheterna i detta fall anser sig ämbetsverket kunna tillstyrka att, såsom motionerna syfta till, Söderberg mot avstående av författningsenligt föreliggande rätt till tjänste- och familjelivränta beredes tjänste- och familjepensionsrätt för tid från och med den 1 maj 1962, då han uppnått 65 års ålder, på sätt som skulle ha blivit fallet, om han avgått med rätt till överstelöjtnants pension den 30 september 1952, vid vilken tidpunkt han skulle ha uppnått den för överstelöjtnant gällande pensionsåldern. Söder-

bergs pension skulle härvid komma att, beräknad efter lönegrad Ma 33, ha ett grundbelopp av 10 920 kronor före och 10 128 kronor från 67 års ålder och under förstnämnda tid komma att, inberäknat rörliga tilläggsförmåner enligt den för år 1961 gällande nivån, utgöra 1 842 kronor för månad.

Statens pensionsanstalt får sålunda i enlighet med det anförda tillstyrka bifall till motionerna.

Utskottet. Såsom i motionerna anförts har frågan om pension till Söderberg av Kungl. Maj:t år 1951 genom proposition förelagts riksdagen. När utskottet i sitt av riksdagen godkända utlåtande nr 39 avstyrkte bifall till propositionen skedde detta under motivering, att det enligt utskottets mening inte hade förebragts sådana särskilda skäl som kunde motivera ett avsteg från de i gällande pensionsreglemente stadgade villkoren för erhållande av tjänstepension samt att ett bifall till förslaget kunde befaras leda till inte önskvärda konsekvenser. Avgörande för utskottets ställningstagande vid detta tillfälle kan sägas ha varit, att det av utredningen då knappast framgick annat än att Söderbergs övergång från statstjänst till anställning hos flygmotorindustrin väsentligen betingats av hans egna intressen, även om det samtidigt framhölls att den verksamhet vartill han vid övergången knutits var av vital betydelse för flygvapnet.

Då Söderbergs pensionsfråga nu ånyo underställts riksdagen, denna gång i motionsväg, har till stöd för motionsyrkandet i huvudsak anförts följande. Söderbergs engagement i flygmotorindustrin hade uppgjorts i samråd med dåvarande chefen för försvarsdepartementet. Först efter det att Söderberg erhållit utfästelse om att proposition skulle komma att avlätas till riksdagen angående hans pensionsförmåner hade Söderberg avböjt förlängt förordnande som souschef i flygförvaltningen. Därest han inte haft grundad anledning förlita sig på en positiv lösning av pensionsfrågan, kunde han ha valt att kvarstanna som souschef eller att söka med C-avdrag å lönen utverka tjänstledighet ett år i sänder med bibehållande av pensionsrätt. Genom att begära att få kvarstå lönlös över stat i två år skulle han vidare **efter en återgång** till aktiv tjänst sannolikt också ha kunnat trygga sin pensionsrätt. Han hade slutligen haft möjlighet att söka förtidspension från flygvapnet.

Vad i motionerna anförts rörande omständigheterna vid Söderbergs övergång till flygmotorindustrin ställer onekligen hans pensionsfråga i en ny belysning. Detta vitsordas även av statens pensionsanstalt, som enligt sitt remissyttrande erhållit en utförlig redogörelse från chefen för flygvapnet rörande de förhållanden som ledde till nämnda övergång. Av redogörelsen framgår enligt pensionsanstalten, att övergången i realiteten närmast betingats av flygvapnets svårigheter i dåvarande läge att på ett ekonomiskt godtagbart sätt kunna tillgodose behovet av moderna motorer annorledes än genom samverkan med den inhemska flygmotorindustrin. Med hänsyn till att övergången sålunda måste anses ha skett i statsnyttans intresse och till de i övrigt föreliggande särskilda omständigheterna har pensionsanstalten ansett sig kunna tillstyrka bifall till motionsyrkandet.

Med beaktande av de nya och kompletterande uppgifter, som numera framlagts till belysning av förevarande spörsmål, har utskottet vid frågans förnyade prövning inte velat motsätta sig att Söderberg tillerkännes pension i stället för honom författningsenligt tillkommande livränta. Regleringen torde i huvudsak böra ske i enlighet med motionsyrkandet.

Upplysningsvis vill utskottet i detta sammanhang meddela, att Söderberg — som är född den 26 april 1897 och som f. n. redovisas som övertalig inom flygvapnet — enligt vad utskottet under hand erfarit förklarat sig beredd att vid en lösning av pensionsfrågan i för honom positiv riktning inträda i flygvapnets reserv och där kvarstå intill 70-årsåldern.

Åberopande det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må, med bifall till motionerna I: 274 och II: 343, medgiva, att generalmajoren N. O. F. Söderberg må, mot avstående av författningsenligt föreliggande rätt till tjänste- och familjelivränta, beredas tjänste- och familjepensionsrätt för tid från och med den 1 maj 1962 på sätt som skulle ha blivit fallet, om han efter uppnådda 55 år avgått med rätt till överstelöjtnants pension den 30 september 1952.

2:o) Förra kassören Pontus Hanson. I de likalydande motionerna I: 148 och II: 123, väckta den förra av herr Schött *m. fl.* och den senare av herr Allard *m. fl.*, har hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att förra kassören vid fortifikationsförvaltningen Pontus Hanson måtte av statsmedel tillerkännas en skälig årlig pension.

Över förevarande motioner har, efter därom i vederbörlig ordning gjord framställning, utlåtande avgivits av *statens pensionsanstalt*, som anför följande.

Såsom i motionerna framhålles, har Kungl. Maj:t genom beslut den 6 december 1957 funnit en av Hanson gjord ansökning om pension ej förändra annan åtgärd än att Hanson tilldelats viss gratifikation. Efter nämnda tidpunkt ha emellertid tillkommit vissa nya omständigheter. Sålunda har ett nytt statligt pensionsreglemente, statens allmänna tjänstepensionsreglemente (SPR), trätt i kraft den 1 juli 1959. Vidare har i anslutning därtill Kungl. Maj:t av riksdagen bemyndigats (prop. 1960: 151, s. 39; r.skr. 323) att, där så befunnes påkallat, bevilja bl. a. överårig anställningshavare pension med tillämpning på visst sätt av de nya reglementsgrunderna i sådana fall, där förutsättningar för pensionsrätt enligt reglementet ej föreligga men avgången skett efter tidpunkten för reglementets ikraftträdande samt den sammanlagda tiden för innehav av anställning av i princip sådant slag, som kunde beaktas vid tillämpning av motsvarande tidigare bemyndigande, uppgår till minst tio år. Slutligen har Hanson tjänstgjort viss ytterligare tid jämväl efter SPR:s ikraftträdande.

Hanson har på grund av sin ålder icke uppfyllt förutsättningarna för att bli underkastad SPR. Däremot är, såsom av motionerna framgår, kravel om minst 10 års sammanlagd statlig anställning väl fyllt. Med hänsyn härtill får statens pensionsanstalt i sakfrågan anföra följande.

Även om Hanson ej var anställd i statens tjänst vid tidpunkten för SPR:s ikraftträdande, vilket är det fall som i första hand åsyftas i 1960 års riksdagsbemyndigande, anser pensionsanstalten med beaktande av längden av hans anställningstid och omständigheterna i övrigt skäligt, att pensionsrätt räknat från den 1 april 1961, då Hanson slutligt avgick ur statens tjänst, beredes Hanson och hans eventuella efterlevande. Förmånernas storlek m. m. bör härvid bestämmas i enlighet med vad Kungl. Maj:t brukar föreskriva i andra likartade fall. Detta innebär i huvudsak, att pensionen bör beräknas enligt grunderna i SPR, dock att tjänstären för tid, under vilken pensionsrätt saknats, reduceras med en tiondel. I huvudsaklig överensstämmelse härmed finner pensionsanstalten beträffande detta fall dels att bruttoloppet, räknat efter 1961 års pensionslönenivå, bör utgöra i fråga om egenpension 220 kronor för månad inklusive åldersförhöjning och i fråga om familjepensions normalbelopp 102 kronor för månad, dels att pensionerna böra anses utgöra 21,67 procent av hel pension, dels att i anslutning till medgivandet bör föreskrivas, att den genom Kungl. Maj:ts beslut den 6 december 1957 beviljade gratifikationen å 2 000 kronor skall återbetalas i den ordning statens pensionsanstalt närmare bestämmer.

Med hänsyn till den mängd av frågor av teknisk natur, som inställer sig i samband med prövning av frågor av här förevarande slag, och jämväl i betraktande av önskvärdheten av att konsekvens iakttages vid prövningen av dylika frågor, synes pensionsanstalten övervägande skäl tala för att prövningen får ankomma på Kungl. Maj:t. Då härför endast erfordras att Hanson gör förnyad ansökning i frågan, anser pensionsanstalten särskild skrivelse i ämnet från riksdagens sida ej erforderlig.

Utskottet. Såsom motionärerna framhåller har en av Hanson hos Kungl. Maj:t år 1957 gjord ansökan om pension inte föranlett annan åtgärd än att Hanson den 6 december 1957 tilldelats en gratifikation å 2 000 kr. Sedermera har emellertid tillkommit en del nya omständigheter, i det att ett nytt pensionsreglemente, statens allmänna tjänstepensionsreglemente, trätt i kraft den 1 juli 1959, varjämte Kungl. Maj:t bemyndigats att bevilja bl. a. överåriga anställningshavare pension med tillämpning på visst sätt av de nya pensioneringsgrunderna. Hanson har visserligen på grund av sin ålder inte blivit underkastad det nya reglementet. Å andra sidan fyller han mer än väl det numera gällande kravet på minst tio års sammanlagd statlig anställning. I likhet med statens pensionsanstalt finner utskottet därför skäligt att pensionsrätt bereds Hanson och hans eventuella efterlevande. Utskottet biträder alltså i sak motionernas syfte.

Såsom pensionsanstalten framhållit torde övervägande skäl tala för att prövningen av pensionsfrågan, på förnyad ansökan av Hanson, får ankomma på Kungl. Maj:t. Pensionsanstalten har i sitt utlåtande uppdragit riktlinjer i fråga om pensionens beräkning m. m. Dessa synes utskottet innefatta en lämplig reglering av frågan.

Aberopande det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i anledning av motionerna I: 148 och II: 123 anfört.

3:o) Legitimerade läkaren Einar Victor Erici. I motionen II: 88 har herr *Svenungsson m. fl.* hemställt, att riksdagen måtte besluta tilldela legitimerade läkaren Einar Erici ett engångsbelopp av 10 000 kr. som uttryck för samhällets uppskattning av hans insatser på orgelforskningens område.

Över förevarande motion har, efter därom i vederbörlig ordning gjord framställning, utlåtanden avgivits av *statens pensionsanstalt*, som hört bl. a. *byggnadsstyrelsen*.

Statens pensionsanstalt har anfört följande.

Statens pensionsanstalt har under hand haft kontakt med de myndigheter som inom vårt land har att handlägga frågor rörande beståndet av äldre kyrkorglar, nämligen byggnadsstyrelsen, musikaliska akademien och riksantikvarieämbetet (byggnadsminnesavdelningen). Av de upplysningar pensionsanstalten därvid erhållit — särskild skrivelse från byggnadsstyrelsen bifogas — framgår, att Ericis i motionen omnämnda inventarium över äldre kyrkorglar och hans i olika tidskrifter publicerade uppsatser varit av avgörande betydelse för ifrågavarande myndigheters möjlighet att handlägga de frågor angående ombyggnad eller restaurering av äldre orglar, vilka de jämlikt meddelade instruktionsföreskrifter haft att avgöra. Någon expertis inom detta område av Ericis kvalitet står icke i övrigt att uppbringa inom landet. Från musikaliska akademiens sida har även påpekats, att Erici genom sin verksamhet klargjort, att det i Sverige genom vårt lands avsides läge bevarats äldre orglar till ett antal och med en ursprunglighet som överstiger vad som finnes bevarat inom de flesta länder i Europa och att Ericis verksamhet därigenom även internationellt sett haft betydande värde. Riksantikvarieämbetet har för sin del uppgivit, att ämbetet i de fall, då ämbetet uppdragit åt Erici att undersöka en viss orgel, över vars restaurering eller ombyggnad ämbetet haft att yttra sig, understundom kunnat erbjuda denne visst arvode jämte ersättning för resekostnader m. m., men att Erici alltid avböjt dylika erbjudanden. I övrigt vitsordar riksantikvarieämbetet riktigheten av vad byggnadsstyrelsen och musikaliska akademien anfört om Erici såsom den utan jämförelse mest sakkunnige beträffande äldre orglar i Sverige.

Statskontoret, som tidigare haft att yttra sig över framställningen om honnörspensioner, har därvid vid flera tillfällen givit uttryck åt den uppfattningen, att den största försiktighet borde iakttas från statsmakternas sida i fråga om att åt personer, vilka icke innehaft statsanställning, bevilja gottgörelse som uttryck av erkännande för en utom statens tjänst bedriven förtjänstfull verksamhet. Pensionsanstalten, som från och med den 1 juli 1961 övertagit statskontorets befattning med pensionsfrågor, ansluter sig till denna uppfattning. Med stöd av vad ovan anförts om Erici finner emellertid statens pensionsanstalt för sin del, att denne inom sitt område utfört ett livsverk som väl mäter sig med vad andra personer, som beviljats honnörspension eller gratifikation av statsmedel, utfört inom sina. Ett visst beaktande synes också böra ske av det förhållandet, att särskild ersättning icke utgått till Erici för de uppdrag han fullgjort för statens räkning. Pensionsanstalten vill fördenskull tillstyrka, att Erici i någon form beredes viss gottgörelse av statsmedel. Ämbetsverket ifrågasätter emellertid om icke en mindre pension å förelagsvis 2 400 kronor om året jämte rörliga tilläggsförmåner vore att föredraga framför gratifikation.

Byggnadsstyrelsen har anfört följande.

Doktor Erici har under en lång följd av år, ofta med avsevärd uppoffring av egen arbetstid, ställt sina magistrala kunskaper och sin vida erfarenhet rörande vårt lands äldre kyrkorglar till byggnadsstyrelsens tjänst och detta till och med utan ersättning. Han har även genom initiativ och medverkan på olika sätt gjort praktiska insatser och bidragit till att värdefulla orglar i svåra lägen kunnat bevaras.

Ett av doktor Erici uppgjort, hos byggnadsstyrelsen i stencil förvarat inventarium över äldre kyrkorglar — vari dessas disposition och uppbyggnad, de förändringar som företagits med dem och det skick vari de befinner sig redovisas in i minsta detalj — är av det allra största värde för kulturhistoriska byråns arbete i vad berör orgelfrågor och kommer även för framtiden att så förbli.

Utskottet. I motionen föreslås att Erici måtte genom särskilt riksdagsbeslut tillerkännas ett engångsbelopp av 10 000 kr. såsom uttryck för samhällets uppskattning av hans insatser på orgelforskningens område. Med tanke på det oegennyttiga arbete, som Erici under en lång följd av år nedlagt på undersökningar beträffande orgelbeståndet i våra svenska kyrkor, synes det utskottet motiverat att — såsom ett uttryck för det allmännas uppskattning av Ericis insats på ifrågasatt område — ekonomisk gottgörelse av statsmedel bereds honom i någon form. Statens pensionsanstalt har för sin del väckt tanken på beredande åt Erici av en årlig pension, förslagsvis å 2 400 kr. jämte rörliga förmåner, i stället för ett engångsbelopp. Vid övervägande av olika alternativ har utskottet stannat vid att förordna en lösning efter den linje pensionsanstalten ifrågasatt. Pensionen synes böra utgå räknat från och med den 1 januari 1962.

Aberopande det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må, i anledning av motionen II: 88, medgiva, att legitimerade läkaren Einar Victor Erici må, räknat från och med den 1 januari 1962, under sin återstående livstid från anslaget Diverse pensioner och understöd m. m. uppbära en årlig pension av 2 400 kr.

Stockholm den 10 maj 1962

På statsutskottets vägnar:

ERNST V. STAXÅNG

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet har närvarit

från första kammaren: herrar Gillström, Einar Persson, fröken Andersson, herrar Birger Andersson, Axel Johannes Andersson, Ragnar Bergh, Per Jacobsson, Rikard Svensson, Bengtson, Söderberg, Mårtensson, Edström, Herbert Larsson, Manne Olsson och Nils-Eric Gustafsson; samt

från andra kammaren: herrar Staxäng, Karlsson i Olofström, Almgren, fröken Elmén, herrar Andreasson, Eliasson i Sundborn, Mellqvist, fru Lewén-Eliasson, herrar Svensson i Ljungskile, Johansson i Norrköping, Gustafsson i Uddevalla, Andersson i Knäred, Blomkvist, Nelander och Palm.